

**Biblioteca ASTRA,
Corpul B**

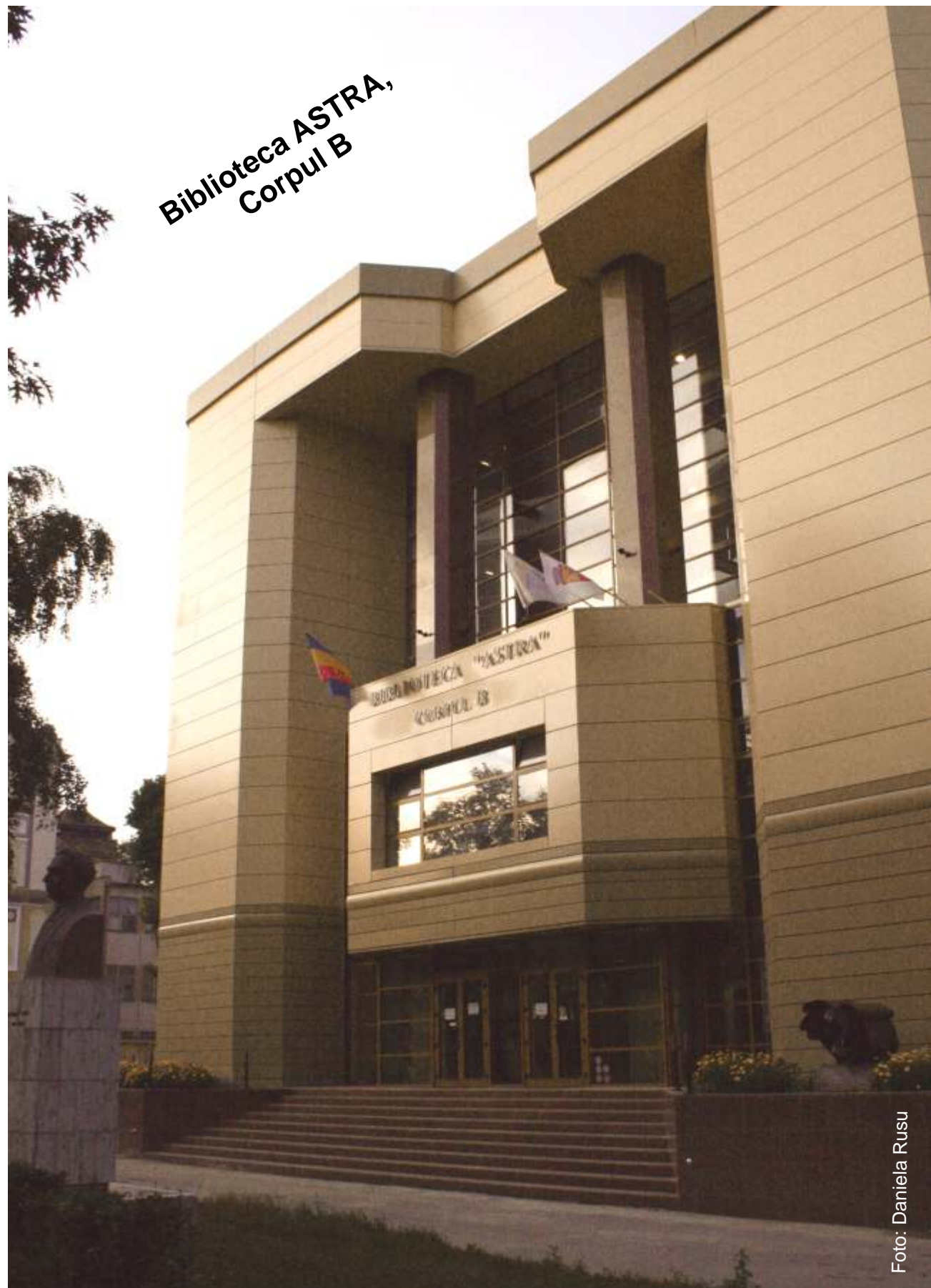
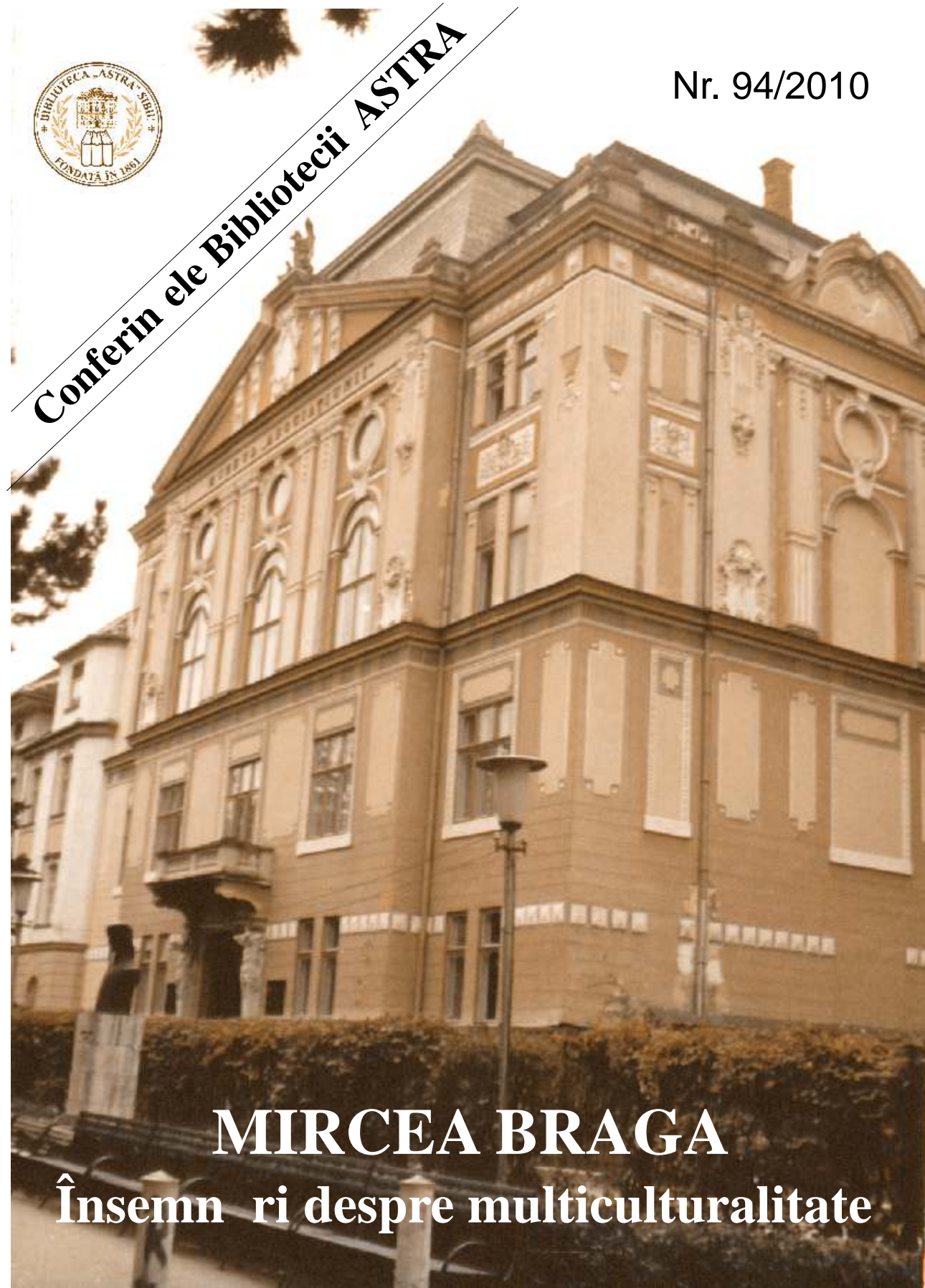

Foto: Daniela Rusu

Conferințele Bibliotecii ASTRA

Nr. 94/2010

MIRCEA BRAGA
Însemnări despre multiculturalitate

BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ ASTRA SIBIU

Conferințele Bibliotecii ASTRA:
MIRCEA BRAGA: *Însemnări despre multiculturalitate*

Coordonatorul colecției: Onuc **Nemeș-Vintilă**
Grafică copertă: Daniela **Rusu**
Editor: Ioana **Butnaru**

Lucrare realizată la tipografia Bibliotecii ASTRA
Tiraj: 15 exemplare

*Versiunea în format electronic a conferinței se află la Biblioteca ASTRA,
Compartimentul Colecții Speciale*

CONSILIUL JUDEȚEAN SIBIU
BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ ASTRA SIBIU

Str. G. Barițiu, nr. 5-7, cod 550178
Sibiu, ROMÂNIA
Tel.: +40 269 210551, +40 369 561731, fax: +40 269 215775
Web: <http://www.bjastrasibiu.ro>, e-mail: bjastrasibiu@yahoo.com

ISSN: 1843 - 4754

Mircea Braga
n. 1938

Date bio-bibliografice

Născut la Sibiu, în 27 august 1938. Absolvent, în 1960, al Facultății de Filologie din cadrul Universității “Babeș-Bolyai” din Cluj. Stabilizat în urma repartiției la Baia Mare, a fost: profesor și director adjunct la Școala generală nr. 5, redactor și șeful secției culturale a ziarului regional, instructor cu probleme de artă profesionistă, director al Teatrului dramatic. Stabilizat la Sibiu în anul 1970, a fost directorul Teatrului de stat, președinte al Comitetului pentru cultură al județului Sibiu, redactor la Revista “Transilvania”, președinte al Casei de Presă și Editură “Transpres” și director al Editurii “Imago”. Din 1993 – profesor universitar la Universitatea “1 Decembrie 1918” din Alba Iulia, conducător de doctorat. Director al Centrului de Cercetare a Imaginarului “Speculum” din cadrul aceleiași universități.

Doctor în filologie al Universității “Babeș-Bolyai” din anul 1984, în urma susținerii tezei “V. Voiculescu. Studiu critic”. Profesor emerit din anul 2009.

Membru al Uniunii Scriitorilor din România și al „Asociației de Literatură Generală și Comparată din România”.

A publicat 22 de volume de estetică, critică și istoriei literare, a îngrijit și prefăcut 33 de ediții din opere ale unor scriitori români și străini, a participat cu studii la diferite volume colective, a semnat peste 1.500 de studii în presa din țară și străinătate.

A obținut Premiul de critică și istoriei literare al Uniunii Scriitorilor, Filiala Sibiu, pentru vol. *Istoria literară ca pretext* în anul 1982, iar în 2006 Premiul *Opera omnia*.

Volume apărute: *Spectacolul de teatru și realizatorii lui*, Baia Mare, 1970 (în colaborare cu Marius Popescu); *Sincronism și tradiție*, Cluj, Ed. Dacia, 1972; *Conjuncturi și permanențe*, Cluj, Ed. Dacia, 1976; *Destinul unor structuri literare*, Cluj, Ed. Dacia, 1979; *Istoria literară ca pretext*, Cluj, Ed. Dacia, 1982; *V. Voiculescu în orizontul tradiționalismului*, București, Ed. Minerva, 1984; *Când sensul acoperă semnul*, București, Ed. Eminescu, 1985; *Recursul la tradiție*, Cluj, Ed. Dacia, 1987; *Pe pragul criticii*, Sibiu, Ed. Transpres, 1992; *Decupaje în sens*, Sibiu, Ed. Imago, 1997; *Cultura - o utopie asumată?*, Sibiu, Ed. Imago, 2000; *Epoca marilor clasici*, serie de 8 fascicole, Sibiu, Ed. Imago, 2001; *Epoca marilor clasici*, curs universitar, Alba Iulia, Ed. Univ. "1 Dec. 1918", 2001; *Critică și poetică literară*, serie de 10 fascicole, Sibiu, Ed. Imago, 2002; *Istoria literaturii române*, curs universitar, Alba Iulia, Ed. Univ. "1 Dec. 1918", 2002; *V. Voiculescu*, curs universitar, Alba Iulia, Ed. Univ. "1 Dec. 1918", 2002; *Teorie și metodă*, Sibiu, Ed. Imago, 2002; *Replieri interpretative*, Sibiu, Ed. Imago, 2003; *Sociologia literaturii*, Sibiu, Ed. Imago, 2003; *Dincolo de binele și răul culturii (Fr. Nietzsche)*, vol. 1, Sibiu, Ed. Imago, 2006; *Incursiuni în imaginar. Comentarii și interpretări* (în colaborare cu Gabriela Chiciudean), Sibiu, Ed. Imago, 2007; *Ideologia "Junimii"* (coordonare și studiu introductiv; în colaborare cu G. Chiciudean și A. M. Gherman), București, Ed. Academiei Române, 2007. *Incursiuni în imaginar. 2. Sub semnul cronotopului* (în colaborarea cu Gabriela Chiciudean), Sibiu, Ed. Imago, 2008; *V. Voiculescu. Măștile căutării de sine (o hermeneutică a orizonturilor creației)*, București, Ed. Academiei Române, 2008; *Incursiuni în imaginar. 3. Imaginarul religios în literatură* (coordonator general), Sibiu, Ed. Imago, 2009.

Din această serie au apărut conferințele:

Octavian Paler	<i>Autoportret într-o oglindă spartă</i>	1
Constantin Noica	<i>Eminescu – omul deplin al culturii românești</i>	2
Horia Bernea	<i>Evocat de: Andrei Pleșu, Sabin Adrian Luca, Ion Onuc Nemeș</i>	3
Rodica Braga	<i>Anul 2000. Simple exerciții de sinceritate</i>	4
Mircea Braga	<i>Întoarcerea ex- librisului</i>	5
Ion Agârbiceanu	<i>Către un nou ideal – 1931 –</i>	6
Ion Agârbiceanu	<i>Necesitatea din care a răsărit <<ASTRA>></i>	7
Inaugurarea Bibliotecii ASTRA, Corpul B, 1 ianuarie 2007	8
Pr. acad. Mircea Păcurariu	<i>– Mitropolitul Andrei Șaguna – 200 de ani de la naștere</i>	9
Ioan Lupaș	<i>Viața și activitatea lui Gheorghe Barițiu</i>	10
Victor V. Grecu	<i>Dreptul limbii</i>	11
Antonie Plămădeală	<i>A plecat și Constantin Noica</i>	12
Giovanni Ruggeri	<i>Muzeul de Icoane pe Sticlă din Sibiel</i>	13
Dorli Blaga	<i>În ciuda vremurilor de atunci, viața lui Blaga la Sibiu a fost frumoasă și luminoasă</i>	14
Octavian Goga	<i>La groapa lui Șaguna</i>	15
George Banu	<i>Actorul european</i>	16

Rita Amedick	<i>Podoabe pentru o sfântă a săracilor</i>	17
Basarab Nicolescu	<i>Întrebări esențiale despre univers</i>	18
Vasile Goldiș	<i>La mutarea bustului lui G. Barițiu în fața Muzeului Asociațiunii</i>	19
Eugen Simion	<i>Constantin Noica – arhitectura ființei</i>	20
Jan Urban Jarnik	<i>Un prieten sincer al poporului nostru</i>	21
Al. Dima	<i>George Coșbuc în Sibiu</i>	22
Octavian Goga	<i>Țăranul în literatura noastră poetică</i>	23
Răzvan Codrescu	<i>Doctorul Nicolae C. Paulescu sau Știința lui Scio Deum esse</i>	24
Victor V. Grecu	<i>Identitate. Unitate. Integrare – în spectrul globalizării</i>	25
Remus Rizescu	<i>Compozitorul slovac Jan Levoslav Bella și Sibiul</i>	26
Teodor Ardelean	<i>Limba înainte de toate și în toate</i>	27
Andrei Șaguna	<i>Românii s-au zbatut mai mult pentru limbă decât pentru viață</i>	28
Andrei Bârseanu	<i>Asociațiunea nu va face literatură și știință, ci numai va sprijini literatura și știința</i>	29
Iuliu Moldovan	<i>Problema Munților Apuseni</i>	30
Ion Duma	<i>Eminescu și românii din Ungaria</i>	31
Vasile Ladislau Pop	<i>„Luptele politice nu numai că ne-au răpit timpul, dar au înstrăinat frați de către frați”</i>	32

Vasile Ladislau Pop	<i>“Numai lumina, numai cultura ne poate mântui: cultura și lumina trebuie să ne dea putere în brațe, ca să ne știm apăra viața, și minte și înțelepciune spre a ne ști conserva și înmulți cele trebuincioase întru susținerea vieții”</i>	33
Vasile Ladislau Pop	<i>«(...)În loc de a trage unii într-o parte, alții în alta, în loc de a lucra unii spre stricarea și slăbirea altora ca să ne ridicam persoanele noastre (...)»</i>	34
Sebastian Stanca	<i>Pastelele lui Alecsandri</i>	35
Andrei Bârseanu	<i>„Oamenii mari se cunosc după seriozitatea cu care tratează chiar și lucrurile mici”</i>	36
Andrei Șaguna	<i>„Suntem fiii unei patrii umane, culte și constituționale”</i>	37
George Barițiu, Iacob Bologa	<i>“Nici unu poporu care nu cultiva artile si industri’a, nu are dreptu a se numerá între poporale civilisate”</i>	38
Acad. Radu P. Voinea	<i>Asociațiunea a avut un rol important în realizarea unității spirituale și naționale a tuturor românilor</i>	39
Vasile Ladislau Pop	<i>„Asociatiunea nutrește și conservă spiritul național, cultivă și conservă limba și prin aceasta existența națională”</i>	40
Iacob Bologa, dr. D. P. Barcianu	<i>Înființarea unei școli române de fete în Sibiu</i>	41
Iacob Bologa	<i>Numai dezvoltarea facultăților spirituale, numai luminarea minții, numai cultura cea adevărată, norocesc, fericesc pe om, va noroci și va ferici pe poporul român</i>	42

Iacob Bologa, dr. D. P. Barcianu	<i>Asociațiunea pentru înaintarea în cultură a femeii române</i>	43
Iacob Bologa	<i>Poporul român singur prin cultură poate să se înalțe la acea vază și demnitate care l-ar putea mântui de nenumăratele rele ce-l apasă</i>	44
Iacob Bologa	<i>Asociațiunea este de nespus folos nu numai pentru români ci și pentru popoarele conlocuitoare</i>	45
George Barițiu	<i>Raport general asupra stării Asociațiunii, 1889</i>	46
Antonie Plămădeală	<i>Darul Asociațiunii către poporul român</i>	47
Ioan Mariș	<i>Lucian Blaga și Cercul Literar de la Sibiu</i>	48
Ioan Mariș	<i>Lucian Blaga și Cercul Literar de la Sibiu</i>	49
Elena Macavei	<i>Rolul Asociațiunii ASTRA în emanciparea femeii și educația copiilor</i>	50
Ioan Mariș	<i>Lucian Blaga și Emil Cioran (între afinitățile afective și refuzurile selective)</i>	51
Ștefan Pascu	<i>Rolul național-cultural al ASTREI</i>	52
Andrei Șaguna	<i>Munca este onoarea și reputația cea mai mare a omului</i>	53
Timotei Cipariu	<i>Școlile elementare sunt fundamentul culturii naționale și a literaturii naționale</i>	54

Timotei Cipariu	<i>Două ginmazii pentru înaintarea culturii naționale la Năsăud și Blaj</i>	55
Timotei Cipariu	<i>Cauzele naționale, prin bărbați energici, capabili de orice sacrificiu</i>	56
Cristofor I. Simionescu	<i>Astra și Țările Române</i>	57
Mihai Sofronie	<i>Vasile Stroescu, un filantrop aproape uitat</i>	58
Matei Pamfil	<i>Andrei Bârseanu și Asociațiunea</i>	59
Matei Pamfil	<i>Mitropolitul Andrei Șaguna și Asociațiunea</i>	60
Elena Macavei	<i>Călătorie în China</i>	61
Elena Macavei	<i>Glume, anecdote în publicațiile ASTREI</i>	62
Caius Iacob	<i>Matematica românească de la Gheorghe Lazăr la Traian Lalescu</i>	63
Nicolae Nicoară-Horia	<i>Schiță de portret - Atanasie Marian Marienescu –</i>	64
Tatiana Benchea	<i>Creativitatea, izvor de energie</i>	65
Sergiu Găbureac	<i>Crizele și biblioteca publică</i>	66
Mihai Racovițan	<i>Sibiul în anul evenimentelor decisive – 1918</i>	67
Mihai Racovițan	<i>Rosturile Sibiului în revoluția română din Transilvania de la 1848-1849</i>	68
Antonie Plămădeală	<i>ASTRA – Ctitorii și ctitoriile ei</i>	69
Vasile Avram	<i>Sensuri bipolare în poezia lui Blaga</i>	70

Vasile Avram	<i>Ritual pentru Noica</i>	71
Vasile Avram	<i>Codul Eminescu</i>	72
Vasile Avram	<i>Modelul Cioran</i>	73
George Barițiu	<i>Unul din scopurile principale ale școlilor de fete este să împuțineze urmările triste ale blestemului care se numește lux, vanitate omenească, dacă nu le poate paraliza cu totul</i>	74
George Barițiu	<i>Meritul Asociațiunii constă în admirabila sa influență morală care o pătrunde în toate fibrele poporului nostru</i>	75
Diana Câmpan	<i>Constantin Noica – restituri</i>	76
Diana Câmpan	<i>Aventura adevărului fără de sfârșit în cultură; Cultura – o utopie asumată</i>	77
Alexandru Dobre	<i>Asociațiunea Transilvană pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român și Societatea Academică Română</i>	78
Valer Hossu	<i>Episcopul Dr. Iuliu Hossu – Trăirea în jurământul pentru sionul românesc</i>	79
Cornel Lungu	<i>Momente ale participării Sibiului la Revoluția din 1848-1849 în Transilvania. Locul și rolul Comitetului Națiunii Române</i>	80
Cornel Lungu	<i>Din legăturile “ASTREI” cu societăți academice și culturale române și străine 1861-1914</i>	81
Cornel Lungu	<i>Pașii poetului în cetate</i>	82
Ovidiu Hurduzeu	<i>Capitalismul cu conștiință și economia participativă</i>	83

Ion Bianu	<i>August Treboniu Laurian</i>	84
Ilie Moise	<i>Ilie Dăianu și spiritul Blajului</i>	85
Cornel Lungu	<i>Petiția Episcopiei Române Ortodoxe din Statele Unite ale Americii de Nord către președintele Woodrow Wilson</i>	86
Alexiu Tatu	<i>Mihai Viteazul în documentele Serviciului Județean Sibiu al Arhivelor Naționale</i>	87
Eugenia Crișan	<i>Generalul francez Berthelot și România</i>	88
Bianca Karda	<i>Odiseea plecării unor români ardeleni din județul Sibiu în America (1900-1914) reflectată în presa transilvăneană a vremii</i>	89
George Barițiu	<i>Adunarea generală a XXX-a a Asociațiunii Transilvane</i>	90
Constantin Cubleșan	<i>Mihai Eminescu – Ciclul schillerian</i>	91
Constantin Cubleșan	<i>Ion Pop Reteganul – folclorist și publicist</i>	92
Constantin Cubleșan	<i>Ioan Slavici – portret în oglinda timpului</i>	93
Mircea Braga	<i>Însemnări despre multiculturalitate</i>	94

MIRCEA BRAGA

ÎNSEMNĂRI DESPRE MULTICULTURALITATE*

Constatăm frecvent (vezi și recenta decernare a Premiului Nobel scriitoarei Herta Müller) că adevărul relațiilor dintre cultura română și creațiile, îndeosebi cele din plan literar, ale autorilor aparținând altor etnii trăitoare în spațiul nostru național – este încă departe de a fi pus într-o lumină convingătoare și, mai ales, de a fi așezat într-o ordine din care să absenteze ceea ce poate induce falsul prin prejudecăți, indiferent de natura acestora ori de partea dinspre care vin. Nu putem ocoli, bunăoară, faptul că literatura, ca determinare specifică în raport cu alte domenii ale artei, își semnează apartenența prin chiar mijlocul său esențial de concretizare, care este limba, situație încă accentuată de liniile distinct diferențiatore ale profilului etnic al autorului. Ca atare, nu este vorba de un *refuz*, de o *izolare* premeditată, ci de un *dat*: scriitorul german originar din Transilvania a fost întotdeauna atașat de locul în care s-a născut, dar nu și-a ascuns niciodată dorința, susținută de o conștiință nealterată, de a se integra în primul rând literaturii germane. Transilvania putea fi un *Heimat* al imediatului, al prezentului și putea fi prețuit ca atare, în timp ce *Vaterland*-ul era originea și durata, apartenența la un mare stat al Europei ce impune respect. Sintagma „literatura română de expresie/limbă germană” implică o inexactitate, deci mai mult decât un compromis dictat, într-o epocă pe care o sperăm revolută, de susceptibilități cu iz naționalist. Vorbind, deci, despre „scriitori germani din România”, în cauză

* Conferință susținută în ziua de 9 iunie 2010.

8 Conferințele Bibliotecii ASTRA

nu este un accent de excludere a acestora din cultura română, ci tocmai de recunoaștere a realității unui domeniu cu un specific aparte (e și cazul literaturii maghiare, apoi al altora cu mai redusă vizibilitate), domeniu particularizat nu doar prin limbă, ci și prin influxuri ale unor mentalități, stiluri de viață, moduri de gândire etc. care coexistă cu altele, individualizate în același fel.

Un atare statut al scriitorului german din România, în atingere și cu orientarea predilectă până de curând a literaturii române către spațiile latinității europene, mai recent către cel nord-american, explică (dar justifică mai puțin) cunoașterea deficitară, de către cititorul român, fie el și „specializat”, a creațiilor pe care le avem în vedere. Un singur exemplu: considerat de comentatorii germani ca fiind, poate, cel mai reprezentativ prozator pe care l-a dat comunitatea germană din România în perioada interbelică și, apoi, până la decesul său survenit în 1962, Erwin Wittstock lipsește din *Dicționarul general al literaturii române* apărut sub auspiciile Academiei Române. Dar luăm act, totodată, de faptul că nici în rândul intelectualității germane de la noi nu există preocuparea de a elabora un dicționar, dacă nu chiar o istorie e culturii germane din România; tentative sporadice și cu deschidere limitată s-au înregistrat, dar vizăm un demers quasicomplet (nu scăpăm din vedere că atari lucrări s-au realizat în Austria și Germania, practic necunoscute la noi) și pe cât posibil adus în actualitate, deci un instrument de lucru care, *tradus*, ar fi nu doar binevenit, ci stringent necesar, contribuind și la lărgirea ariei de cunoaștere a unei realități ce se cuvine mai atent privite. Cum din amintitul *Dicționar general...* nu lipsește doar Erwin Wittstock, ci încă mulți alții, inclusiv membri actuali ai Uniunii Scriitorilor, chestiunea informării rămâne manifest prioritară, fără a înlătura, însă, ba dimpotrivă, cea a indicelui real al valorii unor acte de creație uneori mai cunoscute în Germania decât în țara

unde s-au născut autorii. E vorba, deci, de o intrare în normalitate, dificil de atins în absența efortului comun.

Întotdeauna, însă, nu va putea fi ocolită o anumă particularitate a geografiei culturale a Transilvaniei, consecință a unei paradigme istorice acum bine cunoscute în detalii și cu o atentă susținere documentară. E vorba de o paradigmă „tricefală”, ca să-i spunem așa, care – pe toate planurile, de la social la economic și de la politic la cultural – a cunoscut dezvoltări nu doar inegale, ci în mare parte „autonome”: o paradigmă bolnavă în durată, creatoare de dizarmonii de adâncime, care nu putea să nu se proiecteze în consecință și asupra realității spirituale. Din aproape 1000 de ani de istorie, favorabilă unora, ostilă altora, circa 800 au marcat comunitatea germană, începând cu secolul al XII-lea, când s-au înregistrat primele „colonizări”.

E de sesizat, în primul rând, faptul că ruperea „coloniștilor” de locurile de origine și izolarea lor de acestea au impus funcționarea diferitelor grupuri ca organisme suficiente, relativ autonome – lucru favorizat și de privilegiile dobândite –, conștiente de necesitatea păstrării profilului identitar, ușor de pierdut sub presiunea istoriei și a noilor realități de contact. De aceea, nici chiar comunitatea germană în întregul ei nu se arată a fi pe deplin unitară, existând diferențieri într-o geografie la rândul ei fracturată. Prin închidere în sine, grupurile aparținând comunității germane din Transilvania, Banat, Bucovina etc. au cunoscut evoluții oarecum diferențiate (când nu doar contactele între diversele segmente ale populației erau dificile, dar chiar legătura cu țara de origine a fost, practic, mult timp sporadică, limitată), diferențiere prin care s-au impus accente subdialectale (dacă nu chiar dialectale) în limbă, dar și afirmarea inegală a exponențialității culturale.

Într-un al doilea rând, închiderea comunității germane a determinat un nivel aparte al conservatorismului, sesizabil pe toate planurile, cu beneficiile,

dar și cu tarele sale. Ca formă a izolării, conservatorismul explică deopotrivă întârzierea apariției literaturii culte și, mai ales, reținerea față de mișcările de înnoire a câmpului artistic, chiar atunci când – în secolele XIX și XX – erau venite dinspre Germania (vz., bunăoară, cazul expresionismului). Până târziu, către mijlocul veacului trecut, scriitorul german din România a rămas captiv formulei “clasice”, modelată realist, uneori întors către istorie, nu o dată preocupat să-și sigileze textul prin accente etice. (Excepție a făcut, la un moment dat, poezia prin câțiva reprezentanți ai comunității bănățene, mai deschiși la inovație.). Expresia de vârf a acestei tendințe a reprezentat-o cultivarea – îndeosebi în teatru, dar și în proză – a graiurilor locale, necesitatea ridicării gradului de accesibilitate fiind mai degrabă un pretext formal.

Este de menționat, totodată, că, în arealul transilvan, fenomenul interculturalității „naturale” este – dacă îl căutăm la nivel semnificativ – unul de dată târzie, îndeosebi după actul de la 1918, nici atunci, însă, cu o desfășurare susținută și pe arii largi. Este o consecință a aceleiași mișcări de închidere, de data aceasta nu doar a comunității germane, ci și a celorlalte două, română și maghiară, proces ale cărui cauze sunt de căutat, cum spuneam, pe terenul dezechilibrelor sociale, economice și politice adoptate ca program statal. Discriminarea împingea mentalul la izolare și opoziție și facilita, pe anumite direcții, excesul. Multiculturalismul este o condiție a interculturalității, dar aceasta din urmă cere un acord mental, moral și, de ce nu?, afectiv, elasticitatea gândirii și a gustului, parteneriat spiritual prin egalitate de șanse etc. – așadar o gamă extinsă a libertăților de manifestare. Or, în Transilvania, datorită climatului social-politic pe de o parte protecționist, pe de alta opresiv, interferențele culturale pe un plan larg au fost minime, conexiunile au fost reduse din moment ce specificitatea națională – de la păstrarea limbii și a religiei la cultivarea formelor culturale proprii – devenise

un principiu al rezistenței conștiente. Din motive diferite, dar pe același fundal, mentalul grupărilor etnice alimenta o izolare care sesiza pitorescul vecinătăților, nu și șansa asimilării de pe poziții egale. Mentalul maghiar era resimțit de populația română ca agresiv-asimilator. În ultimii ani ai secolului al XIX-lea, a fost receptat la fel și de către populația germană, care fusese întotdeauna întoarsă, în deplină libertate, către geografia și spiritualitatea de origine. Privilegiile, fie ele statale, ale ungarilor, fie ele oarecum de stat în stat, ale germanilor – nu puteau să nu impună o diferențiere netă, față de o a treia populație lipsită nu de privilegii (fiindcă nu putea fi vorba), dar de drepturi elementare, pe varii planuri: social, politic, economic și cultural. Sigur, la nivelul elitelor și de la caz la caz, această realitate poate fi nuanțată, neputând fi scoase din ecuație accesul la culturile (să le spunem:) paralele, ca urmare a plurilingvismului, ori unele notabile relații între unii intelectuali de etnii diferite. În teoria mentalităților, însă, cazurile izolate sunt în felul lor ilustrative, nu și definitorii. De altfel, elita românească a Transilvaniei s-a supus ea însăși, cum era și firesc, cerințelor de bază forjate prin mentalul național.

Încă din a doua jumătate a veacului al XVIII-lea, devenise din ce în ce mai evident faptul că, pentru populația românească, în ierarhia mecanismelor de blocaj a aspirațiilor indiferent de natura lor, politicul ocupa locul central. Pe nu puține segmente, blocajul s-a tradus prin decalaje a căror artificialitate devenea, pe măsura trecerii timpului, nu doar vizibile, ci frustrante: biserica unită nu acoperea întreaga realitate spirituală românească, organizarea cultural-educativă era limitată drastic, exprimarea liberă se vădea puternic cenzurată ș.a.m.d. O recentă lucrare a unei cercetătoare sibiene consemnează, de pildă, existența unui decalaj de aproape un secol între apariția presei germane față de cea românească (deși nu eforturile intelectualității ardeleni au

lipsit). Nu alta fusese situația tipografiilor, a mișcărilor teatrale și muzicale, a societăților culturale, științifice sau cu un alt profil etc. În condițiile în care, pe toate aceste planuri, tradiția românească lipsea (de fapt, acum se constituia), când, din aceleași cunoscute cauze, inițiativele maghiare erau privite cu accentuată reticență (Sibiul, și datorită faptului că populația maghiară nu se afla în număr semnificativ, n-a excelat pe o atare direcție, în comparație cu alte zone) și întrucât activitatea germanilor pe planurile respective era creditată oficial – modelul german avea atât justificarea calității, a reușitei, cât și pe aceea a precedentului creat (în vederea obținerii aprobării). Discutăm, însă, de un model formal, se prelua – ca să zicem așa – forma paginii, nu și textul. Ceea ce a diminuat, dar nu a anulat șirul eforturilor, cu tentative eșuate ori cu unele reușite temporare. Dar dincolo de intenția pe care s-au ridicat diferitele inițiative, modelul german se întâlnește în profilul ASTREI, ca și în al publicațiilor care începuseră a ieși de sub teascurile tipografiilor. În Transilvania, romantismul continua – cu mai pronunțat accent militant – idealul iluminist. Este relevabilă, în acest sens, importanța activității unor intelectuali ardeleni precum George Barițiu, Andrei Șaguna și Ioan Slavici, a prestației celor trei publicații inițiate de aceștia („Telegraful Român, „Transilvania” și „Tribuna”), a contribuției aduse de Asociația Transilvană pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român. Dacă, sub aspect social-politic, câștigurile sunt minime (va trebui așteptat anul 1918), sub cel cultural, al prezenței și al frecvenței situațiilor culturale, decalajele tind să se șteargă. Un singur exemplu, în temă, oferit: pe gradientul tipologic al presei ardeleni din a doua jumătate a veacului al XIX-lea, față de 12 tipuri de periodice germane, se înregistrează deja 9 tipuri de ziare românești. În cauză este și un potențial intelectual care, înainte de orice, se exprimă pe sine.

Inevitabil, marile schimbări survenite pe harta Europei după primul război mondial nu puteau să rămână fără ecou în rîndul celor trei etnii transilvănene. Pentru populația germană, sub aspect cultural, acum are loc, de fapt, pe de o parte, un proces de mai accentuată racordare la realitățile (uneori, însă, și politice) din țara de origine și, pe de altă parte, de participare la dinamica vieții artistice din România. Putem vorbi, așadar, de o tentativă de ieșire, din izolarea de până atunci, fără a părăsi, totuși, unele din tensiunile esențiale care-i marchează specificitatea. Ca atare, conservatorismul pare a juca rolul unei grile prin care se face intrarea în modernitate – un clivaj care se dorește deopotrivă integrator și personalizant. Ceea ce va urma, însă, vorbește despre un destin ostil, a cărui „istorie” se acutizează începând cu efectele instaurării regimului național-socialist din Germania și trecând, apoi, prin traumele celui de al doilea război mondial, la dramele deportărilor și la cele ale instaurării puterii comuniste. Cum s-a văzut ulterior, cum se vede și astăzi, pe acest fundal începe disoluția comunității germane din România prin fenomenul „migrației inverse”.

Numărul redus al germanilor care mai trăiesc astăzi în România poate fi o cifră oarecare într-o statistică la urma-urmei la fel de oarecare dacă o lăsăm încărcată doar cu semnificații aritmetice. Problema noastră esențială în raport cu istoria comunității germane nu este una a dislocării ori a izolării, ci a părții dintr-un întreg – o ecuație în care termenii pot fi oricând la fel de bine inversați. În ultimă instanță, geografia este aceeași acum ca și altădată, iar istoria nu poate fi întoarsă, doar hărților – fie ele ale suprafețelor, fie ale timpului – li se schimbă, din când în când, linii, contururi ori culori. Pe oricare dintre aceste planuri, ceea ce contează sunt prezențele, cu bunele și mai puțin bunele lor, la nivelul dinamicii unui întreg care-și asumă accidentele și fracturile și care este în măsură să vadă și să prindă înțelesurile. Îndeosebi din

unghiul culturii, domeniu care ne interesează cu precădere aici, primul pas nu este altul, de fiecare dată, decât informația, adică în antecedente se află cunoașterea ca mecanism al includerii, al apropiării. E vorba de cunoaștere răsfrântă în cunoaștere, întrucât, așa cum afirmă Jean Caune „cultura și comunicarea formează un cuplu ciudat. Nici una nu poate exista fără cealaltă. Fenomenele nici nu se conțin unul pe celălalt – cultura fiind un conținut pe care-l vehiculează comunicarea –, nici nu se situează în planuri de reflecție paralele, aflate în corespondență analogică”. E un adevăr dintotdeauna: A cunoaște cultura e același lucru cu a cunoaște prin cultură.